

Nők és elsők...

Folytatjuk sorozatunkat. Legutóbbi számunkban az első női cigányprímást, Czinka Pannát és az első színésznőt, Moór Annát mutattuk be. Most Brunsvik Teréz és Leöwey Klára alakját és munkásságát idézzük meg, Józsa Judit kerámiaszobrász alkotásaival: előbbi az első kisdedóvó, azaz óvoda megalapítója, Leöwey Klára pedig az első női újságíró volt. Magyarországon megszámlálhatatlan oktatási intézmény viseli nevüket.

Brunsvik Teréz (1775 – 1861)

Korompai gróf Brunsvik Terézia, Brunswick Antal gróf és Seeberg Anna bárónő, Mária Terézia udvarhölgyének lánya, Pozsonyban született; keresztanyja maga a királyné volt. Gyermekéveit a család martonvásári kastélyában töltötte. Télen Budán lak-

tak, ahol a gyerekek magas szintű nevelésben részesültek. A Brunswick család szoros barátságban állt Beethovennel, aki többször vendégeskedett náluk, Terézt zongorázni is tanította. Beethoven „halhatatlan kedves”-hez írott leveleinek címzettje Teréz férjezett nővére, Josefine. Rövid ideig Teréz egy bécsi intézetben tanult, de úgy döntött, hogy önmagát fogja képezni. Tudott németül, magyarul, angolul, franciául, olaszul. Sosem ment férjhez, pedig kéri akadtak. Kezdetben nővére gyermekeinek nevelésében lelte örömét. 1808-ban, a svájci *Yverdonban* megismerkedett a modern pedagógia úttörőjével, Johann Heinrich Pestalozzival, aki hatással volt nevelési törekvéseire. Tapasztalatait a világi jellegű kisdedóvók megszervezésében hasznosította. 1828. június 1-én, Budán, édesanyja Mikó utcai házában, Angyalkert néven megalapította az első magyarországi óvodát.

Kezdeményezésére alakult meg a pesti és budai nőegylet. 1828. október 15-én, kísérletképpen, felállította az óvodából kikerülő hét éven felüli leányok számára a kézmű-oskolát. 1836-ban, a köznemesi ellenzék vezetőivel – Kossuth Lajos, Bezerédj István, Szentkirályi Móric – megalapította a Kisdedóvó Intézeteket Magyarországon Terjesztő Egyesületet. A nők egyenjogúsításának elérése érdekében a 40-es években nemzeti nőnevelőképző intézet létrehozásán fáradozott. 1833-ban pedig Augsburgban és Münchenben alapított óvodát. Bejárta Olaszországot, Franciaországot, Angliát.

1828–1861 között 116 óvodával gyarapodott az ország, ebből 14-et saját kezdeményezésével és pénzével hozott létre, annak ellenére, hogy nem volt túlságosan gazdag. Mialatt Pozsonyban fáradozott az óvodák létrehozásán, itthon a kisdedóvó egyesületet feloszlatták. A

A „Magyarország, veled az Isten!” című könyv, mely Brunsvik Teréz 1848-49-es naplóbejegyzéseit közli, így ír: „A 'Brunsvik' családnevet az idők során legalább harmincféleképpen (Bruzlyk, Brunšvyk, Brunczvik, Brunswick stb.) írták. A névhasználatban Terézia sem következetes, 1848 táján azonban (amint azt egy nyomtatott névjegykártyája is bizonyítja) a fonetikus 'Brunsvik' alakot használta. 1838-ban, naplói 1. kötetének kiadásakor a Magyar Történelmi Társulat is a Brunsvik névalak mellett döntött.”

nagyasszony nem adta fel; lelkesedése magával ragadta unokahúgát, *Teleki Blanka* grófnőt is, aki követője lett a nőnevelés területén.

Több pedagógiai művet is írt, *Mein halbes Jahrhunderts* (*Fél évszázadom*) című, németül megjelentetett emlékiratait 1926-ban fordították magyarra.

A kompozíció központi alakja, *Brunszvik Teréz*, nagymamaként jelenik meg, karjaival védő angyalként öleli magához a gyermekeket. Csipkés fejkenőjét és portréját egy hiteles festmény alapján mintáztam. Saját gyermekei nem voltak, ezért ülő alakját az általa gyámoltott kicsinyek egészítik ki. Jobb oldalánál egy kisfiú kapaszkodik szoknyájába, zsebéből parittyá lóg. Balján két copfba font hajú kislány, rongybabáját szorongatja. A talapzat elején üveg-golyóval játszó, térdeplő kisfiú ráncigálja ruháját. A gyerekek tekintete Teréz arcára irányítja a figyelmet. 1809-ből idézzük őt: „Az emberben az érzelmek hamarabb fejlődnek, mint az értelem, tehát előbb szeretünk, mint gondolkodunk. Amilyenek azok az emberek, akiket szeretek és becsülök, az leszek én, azt fogom hinni.”

Leöwey Klára, 1821 – 1897

Lövői és lövőpetri Leöwey Klára, a magyar újságírás és nőnevelés úttörője, elszegényedett nemesi családban született, *Máramarosszigeten*. 1843-44 közt Pozsonyban tartózkodott, amikor kezdett kibontakozni irodalmi tehetsége: színházi, irodalmi és politikai jellegű írásaival hívta fel magára a figyelmet. Kortársnői közül többen a gyermeknevelést tűzték ki életcélul, köztük szinte úttörőként Klára is. Udvarlója helyette egy gazdag lány választott, így elkeseredésében kapóra jött a pedagógus *Karacs Teréz* állásajánlata, akinek tanácsára *Teleki Blanka* meghívta intézetébe. 1846-49-ig, az iskola kényszerű megszűnéséig, a pesti nőnevelő intézetében tanítónő, ahol munkatársa *Vasvári Pál* és *Hanák János* is. Kezdetben a rendre és tisztaságra kellett vigyáznia, valamint a növendékeket sétáltatta. Közben nyelveket tanult, szorgalmasan képezte magát, nevelővé, igazi tanítóvá fejlődött.

1849 elején, *Teleki Blankával* együtt Debrecenbe ment, ahol sebesült honvédekot ápolta, üldözött honfitársait támogatta, a bujdosókat segítette. Az 1848-as szabadságharc bukása után *Telekiék* erdélyi birtokán volt nevelőnő. Hazafias cselekedeteiért 1851-ben, *Pálfalván* elfogták, 1853-ban öt évi fogságra ítélték és *Teleki Blankával* együtt a kufsteini várbörtönbe zárták. Három évet töltött rabságban. Kiszabadulása után, 1856-ban, *Máramarosszigeten* leánynevelő intézetet alapított. *Teleki Blanka* szabadulásától, 1857-től, elkísérte őt külföldi útjain. 1861-ben harminc növendékkel *Máramarosszigeten* nyitott iskolát. Kiépítette a szaktanári rendszert, de a hatóságok 1862-ben bezáratták az intézetét. Ezt követően, még 1862-ben, a beteg *Teleki Blankával* Párizsba utazott

Gedai Csaba felvételei

és barátnője haláláig vele maradt. Hazatérte után, 26 esztendőn át *Teleki Miksa* családjánál dolgozott nevelőnőként. Emellett, 1865-ben megalapította és szerkesztette a *Máramaros* című lapot. *Személyében az első magyar női újságíró tiszteletet járunk.* Írásai gazdasági, politikai, irodalmi és főleg színházi vonatkozásúak voltak. A fővárosi lapokban is gyakran megjelentek a szabadságharcra visszaemlékező tárcái, versei, melyeket a tisztánlátás, a szociális érzékenység jellemezett. Emlékezéseit *Teleki Blanka és köre* címmel ki is adta. Munkásságának hatását több életrajzi mű feldolgozta. 76 éves korában, a budapesti lóvasút gázolta halálra.

A kompozíció kerek talapzatán, egyik lábát szármolyra helyezve, figyelmesen olvassa a kezében tartott, nyitott *Máramaros* újságot. Jobb kezében attribútumát, az íróeszközét fogja. *Teleki Blanka* lerajzolta őt, e szerint dús haját kontyba fésülve, finom hálóval fedve viseli. A kompozícióban a felsőtestével kissé oldalra fordulva, háromnegyed profilban látjuk, arcán kedves, szeretetteljes mosollyal.

Az első magyar újságírónő, a magyarországi nőnevelés egyik úttörője.